

szoba, de különösen az úgynevezett „East room“ (keleti szoba nagy terem, mert az épület keleti végében van), mely 80 láb hosszú és mintegy 40 láb széles, zsufolva van minden rangú s öltözetű személyekkel, annyira, hogy a mozdulás alig lehet. Itt lehet látni a minisztereket, kormánytisztviselőket, kongresztágotat egyszerű polgári öltözetben, a külsőszagok képviselőit érdemeikkel díszített aranyos egyenruhájokban, az egyesült-állami katonatiszteket egyszerű egyenruhájokban, a külsőszagok képviselői s egyéb külföldi s amerikai milliósok nejeit s leányait pompás öltözetben, drága ékszerekkel terhelve, az egyszerű amerikai polgárokkal s nőkel vegyülni s a tengerészzenekar zenéjét hallgatni este 8-tól mintegy 11-ig. — Ennyit az amerikai présidens házána rövid, de hű ismertetéseül.

Levél Szemere Miklóshoz.

Szabad-Szállás, 1866. szept. 27.

Miklós! jegyezd meg, úgy írák minap: „Ha még igérem egyszer, elmegyek.“ S tanubizonyoságot te tégy magad: Igértém-e? Nem én, egy szóval is! Hallgattam, mint a zabban a haris, Hiába vártad levelem! (ha vártad!) S így vád alá se foghatok. Q. e. d.

Nem úgy akartam én! De most, mivel Megint nyakamba zúdult az a jó „Homo proposit, et Deus disponit“: Már csak kivallom, mit terveztek. Miskolcra (ott ha Lévy Józsinál — Ki ön költői szárnyát tépte meg Egy főjegyzői tollért — nyájasan S vidámon egy napot tölték vala) Vattára mentem volna. Ott kocsim! A falu-végen hagyva, porlepet Csizmával, izdán kopogtatok Az Endre ajtaján: — „Bocsánatot, Bizonyos ügyben Diós Győrebe kell Utaznom, — épen a falu alatt A kerekem kettő tört, valamely Bocsánatot polgártárs ide útalt, Hogy a tekintet őrnek lesz talán Egy heverő kerekje, — én Heves Megyéből, Tisza-Derzserül — ott lakom — Kis Péter a nevem, — remélhetem Bocsánatát, alkalmatlankodásomért —“ Megláttam volna, hogy fogad, csikorgó Talicskájából rozszant kereket Ha kunyorálok, a poéta! Szépen Festém magamnak a megismerés, Egymás nyakába borulás, a rég várt Ölekezés kéjét — sabbóbi és A többi... Hogy fut a szelid Tini, A serdülő szép Margit, halovány Gézacska, mind elmbe, — s én, zokogva S mosolygva, öket hogyan ölelem. És a kerek, az mintha csakugyan El volna törve, ott áll két napig, S egyet se fordul...

Hanván (arra száll Tovább e képzelt boldog utazás) Három nap ülök a Mihály nyakán, S ha kidobással fenyegetne is Haragja: folyvást azt örlöm fülebe, Hogy nem beteg! beteg testében is Szép lelke ép, magásra szárnyaló, Törhetlen, és ha látja lángoló Szerelmemet: megtérszi kedvemért, Hogy három nap ne nyögje, sőt ne is Érezze kínját. Szép szelid nejét Mosolyra késztem, visszahíva hű Emléke elébe azt a szép időt, Midőn körülünkben, Körösön valának, Iduna élt, a kedves kis Juliska Fürgekedett, Aranyank még arany Kedélye megvolt, s boldogok valánk Mindannyian; mindannyi közt csak én Vagyok, hajh, boldog, boldogabb mint akkor! A többi — elment, vagy nehéz csapás Betegje, néma, szomorú, levert! Bár oszthatnám meg üdvömet velök!

Most már tehozzád visz a vándor-ut, Miklós! — Nem a kolnában üldögélsz, a Csűrös hegy oldalán, a szenelő

Pirosló lángi mellett, sem a bércez Magasait nem járod már hahóva Szarvas vagy őz után; — De mit nekem Hegy, kolna, szűret, szenelő, vadászlat! — Téged kereslek én csak, semmi más. Ithon vagy? Ott is bekopogtatok, S ismétlem a játékom: utazó Poéta, Szegfű Aladár vagyok, Ki erre járva, nem mulaszthatam el, Tisztelni honunk egyik koszorú — „Ugyan hagyj azt, öcsém!“ riadsz reám; Mig én, tovább nem állhatván, kacagni Kezdek s kivallom: voltaképp ki az, ki Kebledre dől, és négy nap (látod e Progressiót?) nem tágit oldalától S család-köréből, a hová magát Befészkelé...

Mindebből semmi sem lett! Szép pipafüst közt volt gondolva, és Olylgy lett, mint a pipafüst! — Mondám előbb: az Isten „disponál“ — S azért vagyok pap: hogy fejem le hajtván Fogadjam ő felsége rendelését!

A sík alföld habzó kalászu dús Vetése mind, egy éjjel, elfagyott: (Hejh, szebb s dúsabban biztató vetés is Fagyott el annál e siralmas évben!) Ineg dul, nincs a népek kegyere, Jajgatva járnak utcainkon az Éhes csoportok. Fiainkat, a Jó kenyérkeresőket, az eszeveszett Harez ezrenként sörpötte el. De még Nem volt elég! Most házról házra jár Az ölkőlő angyal. S mely Izrael! Kimélte hajdan, most a hűveket sem Kiméli. (A Botond őz dalnokát, A nagy munkának már Nébő-hegyn Vágó ki, s azt a bájos, édes angyalt, Kit nem csupán övéi siratnak Szívök-szakadva, de mind, a ki csak Ismerte és üdült szelid szeme Nyájás tüzen, kit én is mint barátát Forró könyvekkel váltig siratok). — Itt is, hová az Ur beállított! Kis szőljébe, dül irtóztatón; S naponta tíz-husz sirba én dohom A legelső marok port; hieim, — Mint a kaszátul a fű rendei — Tömtöt sorokba! dülnek; köztük én, A megvert pásztor, a vigasz szelid Szavával és a részvét égető Könyvével állók. Áldott feleségem Fél, fél, naponként szinte mint halottat Sirat, de még egyszer se tartá vissza, Hogy ne tegyem meg a mi kötelesség. Forró imánk hiába verdesi Törött szárnyával a bezárt eget, Még a csapás nem szűnik, egyre több A tátogó sir; (oh szörnyű, mikor Egyszerre tíz koporsó fedelén Dördül meg a kemény rög!) és a nép Virága szérsz, az Isten angyalának Bús riny-ütése ki megcsapkodott!

A kik szívemhez legközelebb: azokból (Ma még dicsekedtem, holnap vajjon Elmondhatnám-e még?) nem vett adót. De nekem is megért már egy mosolygó Reményemet: — láthatni titeket! Mert a mikorra szűnik a csapás És szegre akaszthatom palástomat, Akkor legelső: kis lánykaimért Fogok röpülni, a kiket nagyanyjok Ölébe rejtnek e vérengző Vad heja körme elől, de a kikért Az édes anyjok (és apjok) szíve Már szinte megszakad. S akkor már Elmul a szép őz s hulló lombja közt, Mint szétépett ökrönyűt, úszdogál Az én fantázia-észette tervem is!...

Azért ne félj! ha késik is barátod; Sem azt a sirt, a nyájas dombotón, Sem azt a tört kedélyű öreget (Ezekkel fenyegetél!) nem találja; Hanem talál: vidám Anakreont, Ki őz fűrtébe (már ha voln' az is!) Rózsát s borágot mosolygva fűz, S az ifjakat megszegeyintve, még A régi kedvvel zöngi éneket! S vigan kocszintja a koszorú pohárt! Szász Károly.

Egy magyar bujdosó a XVII. századból.

Jászberényi Pál, londoni tanár

(1659—1670).

(Vége.)

Jászberényi mint már hírneves tanár lakott Londonban a mai napig is legdiszesebb téren, a „Charing Cross“-nál a Trafalgar-téren, a hol mai nap a híres Nelson oszlopa áll, királyok lovagszobraitól körve. E lakából keltezi 1663. nov. 4. négy levélre terjedő latin tájékoztató szövegét, intézve a tanodák tudós főnökeihez, az ifjuság oktatóihoz. „Ezen férfiak engedelmével lépett ő — mint mondja — az édes haza leverő sorsa miatt az angolok boldog szigetén sokáig időztében, a köztanítói pályára s küzdött ezen előre, tehetsége szerint. „E bevezetésből látható, hogy szótár-rendszerű nyelvtana írásában főleg Alvarist, Despanariust, Wendelinust s Liliust használta segédforrással; Lilius nyelvtanát kiválólag azért tartá szem előtt, mert királyi rendelettel fogva köz tankönyvül országsszerte ez jelöltetett volt ki, s így ettől nagyon elterlni sem szabados, sem biztos nem vala. Aztán indokolja eljárását, kifejti nyelvtanítói elveit, miből alaposan gondolkodó fő tünik ki. Hogy a latin nyelvben mily előhaladást lehet tenni alapos vezetés mellett zsenge korban is, egy példát idéz, még pedig saját hazájából, mondván: „Nálunk sem hiányzik a többféle példák, valódi herkulesi elmék hazánk főurai és főnemeseinek fiait közt, kik szó-tanuláson kezdve a latinság oly fokára emelkedtek, hogy még zsenge korukban Ciceróval vetekednének. Erre élő tanuló idezem főtisztelendő Basirius Izsák urat, ki jelenleg a királyi felség káplánja, Dunelm-i prebendaris és northumbriai archidiaconus s ki egykoron a mi kedves Gyulafehérvárunkban, Erdély fővárosában, a hittan nyilvános tanára volt, mikor épen az ő előlépése alatt egy nemes ifjú, alig tízéves, (vajjon nem épen saját tanítványára, a fejedelmi fiúra, a 10 éves Rákóczi Ferenczre czéloz-e? ez esetben e nyilvános próbát 1655-ben történhetett, és csak szerénységből hallgatja el a nevet) mindenek nagy bámulatára beszédet tart, sőt bizonyos bölcsészeti tételek ellen oly nagy dicsérrel vitázott, hogy többektől salamoni bölcseséggel bírónak lenni állítottat.“

Ez idézett hely világot vet Basire fehér-vári tanár későbbi pályájára is. Róla azt olvasom Szilágyi Sándornál (Rákóczi-család 52. lap.), hogy 1658. aug. 12-kén a tanárok közül utolsó volt, ki 35 deákkal a tatár vandalizmus elébe néző Fehérvárt elhagyta; s hogy később, 1659-ben, midőn Rákóczi György fejedelem helyét Barcsainak átengedni kényszerült, a bukkott fejedelem követjeként levelekkel folytonosan Bécsbe és Velenczébe küldöztetett. Basire a fejedelem halála után, 1660-ban elhagyta honunkat s 1663-ban már fényes polcon találta őt Angliában a mi Jászberényink.

Visszatérve az előbeszédre, Jászberényi a maga augsburgi következő szerény észrevétel teszi: „Az angol nyelvi sajátosságokban beismerem gyenge voltomat s remélem, ha néhol tévedek, bocsánat fog nekem adni: mert az angolok előtt nem vagyok angol, csak nyelvök tanulócskaja, a helyreigazítás őket illeti, apróskodásból kérdést nem üdvén, az angol nyelv-sajátosság pálmáját másoknak engedem át.“ — Önérettel írja vége felé: „A mómusk mindentudó gúnnya mondjon a mit akar, roszakaró fulánkjai szorgalmamból kudarcot nem jéven szándokom.“ Indokolja az új jelzést is újnak nevezi rendszerét, mert ez uton s ily

képen haladót maga előtt nem ismer, új fény hát az ő nyelvtana. Végül egyedül azt kéri a tudós férfaktól, hogy ne vessék meg e munkát csak azért, mert külföldiül s kevésbé tudóstól ered. Aláírva: „Jászberényi P. Pál, erdélyi magyar.“ Mit jelent nevében a P. betű? nem tudom; az előnév hihetőleg jász-berényi eredetét jelöli vagy neki vagy elődeinek. A hozzá írt s művét elismerésre, sőt dicsőre méltató angolok szélire „tudós“ névvel illeték őt.

Tovább „Az olvasóhoz“ intéz 3 levél terjedelmű szöveget angolul, a „közjóért tiétek“ aláírással. Így kezdi: „Csodálkozhatol, kegyes olvasó, hogy idegen létemre ily műre vállalkoztam, csodálkozhatol, mert inkább angolra tartoznék ez s engem képtelennek ítélnétek; valóban, az én Angliába jövetellellem is saját nemzetemnek akartam használni: de (s annál mélyebb az én bánatom) mi oly időket élünk, hogy magunknak vetünk s másoknak aratunk. Helyesen nevezeték e tekintetben Anglia „Boldog szigetnek“, mert a föld bármely pontján találtassanak is becses tárgyak, ide hozatnak azok; nekem ez egyetlen kincsem vala, mit magamnak gondolat tartogaték; ime most kiadom közhasznára azok ösztönzésére, kik értékét ismerik s kik arra bátorítottak. Midőn ugyanis az oktatásomra bizott gyermekek e módszer nyomán rövid idő alatt szép haladást tettek volna a latin nyelv megszerzésében: szülek kívánták tőlem annak közrebocsátását, hogy így ne csak az ő gyermekeiknek használjak nyelvtanítással, de az angol köziskoláknak is. Tíztes kéreseknek engedtem... E rendszert követve, közreptetheték gyermek is legtovább 3 év alatt egyetembelépésre készítheti el magát.“ Mondja tovább: „Van kezem alatt most is néhány nemesnek gyermeke, 11 év körüliek, kik e rendszerrel (Isten annyira megáldá munkám és szorgalmam) annyira haladtak, hogy latinul helyesen beszélnek már. Még egy növendék sem lépte át tanodám küszöbét, ki ne kezdett volna 3 hó múlva fecsegni latinul, 6 hónapra fejtegetni könnyebb értező szerzőket, egy év múlva pedig tisztán írni latinul, (de ez utóbbi olyanoknál történt, kik jelesb ítéltethetőséggel bírtak).“ Alább öt tételben bizonyítja meg műve idomának új voltát s új fénynek a tanításban ép oly alapon nevezheti e művet, mint helyesen nevezik a régi anyagból újra vert érmekeket.

E kérdésre: miért írta nyelvtanát latinul és nem angolul? feleli: mert nemcsak az angol, de más nemzetnek is kívánt használni. Ez azon nevezetes latin nyelvtan, melyet az egykori angolok dicsőre méltó halmoztak, melyet köziskolákba bevettek, mire mutat a 4-ik kiadás, melyet ott más magyar tanító is használt kézikönyvként, p. o. Enyedi Gáspár, ki maga mondja, hogy néhány nemes angol ifjút vezet a latin nyelvben és sikeresen használja az „Új szöveket.“ Ezen nyelvtan kimerítőbb ismertetésére nem fogok, főleg azért, mert a kezemnél levő példány nem teljes, hiányozván belőle elől mintegy 16 lap, mely gyermeki mondatokkal világosítaná némely nyelv-elemek használatát; hiányzik végül 170 lapnyi úgynevezett alaktan. Legdusabb és tömöttebb az igék sajátosság használatáról szóló rész kettős oszlopzatban betűrendben, 674 lapon folyvást szövegekkel világosítva s a remek szerző neve is jelölve.

Azon angolok, kik szerző művét írásban közzéve, helybenhagyták, itt következnék: Castel, hittudor s a keleti nyelvek tanára Londonban; Cromleholmus, Szent Pál nevű közepianodai tanár Londonban; Littleton verssel tiszteli meg, ő nemcsak tudta, de

ki is emeli, hogy Jászberényi 1662-ben Londonban írt volt egy bíráló munkát latinul a Socinianusok ellen s ugyanott ki is adta Apafi fejedelemnek ajánlva, erre czélozva énekl: „kit (t. i. Jászberényit) a magyar haza az ész-vita közdomokján szemlélt mint győzött, nyelvtani portól izzadva dalmasan látunk mi köztünk.“ — Ugyanő angol létere következő valóban költői, emelkedett s hazai viszonyunkat jobban ismerőleg s melegebb részvéttel rajzolól, mint némely szomszédos atyáknak tették a közelmúlt gyásztiized vagy tán huszad alatt, zengeti lantját: „Nem leszesz már jövény köztünk, földieid gyanánt tartás minket: eléggé bennszülötté avat téged nyelvtanod... hazádból kiestél... Anglia is, Dácia is magának vall... habár mind a haza töled, mely hajh most trák iga alatt nyög, mind te a hazától meg vagy fosztva. A Hunyadiak földét nagy részben a hűtelen ellen bírja s Magyarhon közepében maga a haza száműzött. Te e közben azonban jobb sorsnak örvendő, angol léssz... mert a tudósoknak minden föld hazája.“ Így felbuzdulva ír egy angol, Littleton Adolf, ki akkoron a mai London Chelsea nevű városrészén lakott a Temze északi oldalán!

Good kereskedelmi tanodai elnök rövid helyeslést ésszel zárja be: „És szeresd az angolokat.“ Helmes árva-növeldei tanodafőnök szintén buzdítja. Singleton Tamás előbb prózában ír, majd versre lelkesülve végzi, említvén, hogy e nyelvtan mintegy a törökök dühöngése elől ragadta ki a tudós Berényi. Branker, a szépművészetek mestere, szintén versben tiszteli meg, mondván: „annyira nincs füstje s szövevénynek, hogy maga Zoilus is, mormog bár, hallgatni kénytelen.“ Megalinius János, svéd, a mennyiségtan tanára, őt és hat méretű sorokban énekel s Jászberényinket kiemeli, kivel mint a mennyiségtanban is jártással kedvesen társalkodott. S végre Platt Vilmos déli Londonból szintén dicsőíti művét. Ime mennyi idegen szól méltánylólag róla! Mellőzöm a négy ottani magyar: Nadányi stb. dicsőítő sorait, miket tudós barátok, tán pártfogók is, és honfitársuk méltatására írtak.

Meddig élt s volt Jászberényi Londonban? biztosan ki nem mutathatom; abból, hogy műve 1670-ben éri a negyedik kiadást, hihető, hogy ekkor még élt. Ez érdemes házkírást, ki némi tekintetben egyetlen és páratlan a 17-ik században s tán azután is, ki saját kezével írta be magát az angol tanoda-irodalom történetébe s nevelt annyi angol ifjakat, úgy látszik, csakugyan előtte azon fulánk mérge, melyről ő maga is emlékezett, de akkor még nem is sejtve a tragikus véget.

Visszatérve Bod Péterre (Magyar Athenás, 118. lap.), ő ezt mondja: „Melyet (t. i. nagy hírét, jóvedelmét és szép iskoláját) megirgylvén a rossz emberek, alattomban beadott mérég által elvesztették. Mely épen akkor esett, midőn az enyedi kollégium kuratorai hallván az ő jó hírét-nevét, Enyedre akarnak hozni professornak.“

Jászberényi tudosunk hát az irigység áldozata lett s csendeszen aluszsza álmát a nagy London valamely temetőjében, egy magyar porszem a milliók között. Azon földtalaj ugyanis, — angol írók bizonyossága szerint — melyen a mai London épült, óriási mennyiségű emberi romokat rejt és fed el: a keresztény időszámálástól kezdve jelenkorig 50 millió ember temetett ott el. „Ide vegyülve van az ő pora is. A földgömb különböző pontján tehát nemcsak magyar hősök csontjai ásvák el, mint Nikomédiában és Rodostóban, de magyar tudósoké is, s ez is dicsősége a szegény magyar hazának. Ott

nyugszik Jászberényi Londonban; Uri János Oxfordban, ki 1796-ban temettetett ott el 25 évi tudós működése után.

Hát a Jászberényivel Londonban élt négy magyarból mi lett? hol borult rájuk a szemföldél? nincs tudva előttem.

Balogh Ferencz.

Az erdélyi országos tébolyda.

Midőn ezen sorokat írjuk, az erdélyi orsz. tébolyda, működésének már harmadik évébe lépett. Ezen intézet a magyar koronához tartozó országokban a legelső önálló, és legnagyobb menedékhelye a lelki betegnek s 240 elmebeteg befogadására elégseges.

Ő Felsőének 1856. évi november 9-kéről kelt legmagasabb elhatározása szerint a III-ik jótékony czélokra szánt állami sorsjáték egész jövedelme egy Erdélyben felállítandó tébolyda számára rendeltetett.

Ezen jótékony sorsjáték tiszta jövedelme 321,683 ft 45 kr. volt. Az építkezési pénzalap ily formán meglevén, a terv s költségvetés, miután a N.-Szebenben választott helyiség is megszerzetett, 307,649 ftban állapított meg.

A felállítandó tébolyda építkezésére vonatkozó munkák 1859-ik szeptember 14-én kezdettek meg s ezen munkálatok 1859, 1860 és 1861. évek alatt folytatván, az építkezés 1862. év végével elkészült.

A többi részletek, u. m. vízvezetékek, kuttak, fürdők, a halottas ház, valamint az intézet körüli térnek kiegyenlítése, az épület körüli kövezet elhelyezése, és az egész intézet bekertelése 1863-ik év végével készült el. Az építkezési összes költségek e szerint, a tér megszerzése s belétszámlitván, kerek összegben 350,000 o. é. ftot képeztek.

A belső felszerelésbe foglaltatnak: a butorzat, férfi és női öltözék, vízson- s ágyneműk, az irodák felszerelése, nyomtatványok és egyéb szükségletek beszerzése, orvosok és hivatalnokok lakásainak festése, olaj-lámpák, lég- és hőmérők, vegytani és sebészeti eszközök s egy Wertheim-féle pénzszekrény beszerzése, falórak, tűzőlő-eszközök; a dühöngő betegek szobafalainak olajfátékkal való befestése stb., mely tárgyak összesen 20,000 o. é. forintba kerültek.

Az intézeti alapszámlák Ő Felsőének 1863. évi június hóban kelt legkegyelmesebb elhatározásával szentesítették.

Ezek szerint ezen tébolyda rendeltetése, hogy Erdélyből és a lehetőség szerint Magyarországon, sőt a birodalom vagy a külföld más részeiből is elmebetegeket fogadjon fel, ezeket kezel- szerűen elhelyeztesse és üdvös orvoslásban részesíttesse.

Az intézetben csak gyógyítható vagy oly gyógyíthatatlan elmebetegeket vétetnek föl, kik a közbiztonságot fenyegetik; és így az úgynevezett hülyék (Cretin) és nehézkárosok, ha beteges állapotok mellett elmebetegeknak jeleit nem mutatják, nem vétethetnek föl.

Az oly betegek, a kik a betegség elején küldetnek be (mivel az ilyenek újonnan kitört elmebajok gyógyulásra legtöbb reményt nyújtanak), különös tekintet fordítatik.

Minden elmebeteg fölvetésére szükséges, hogy örültségi állapot egy közhivatalu orvos, vagy annak hiányában egy magán-gyakorló orvostudor által kiállított bizonyítvány által legyen bizonyítva. Felette kívánatos továbbá, hogy minden felveendő beteg után egy kórrajz, vagy úgynevezett betegség története, mely a betegség okait, kezdetét, folyamát és a főbb körjeleket híven elősorolja, küldessék be. Ezen kórrajzban a beteg elmebetegezhöz való örökösödési hajlama — tudniillik: szenvedett-e a betegnek valamely rokona elmebetegségben vagy nem, a beküldendő betegben különösen feltűnő hajlamokról, különös kifejeződési hibákról, rendellenesszokásairól, életmódjáról, foglalatosságáról, netalán korábbi fejérsélekről, uralkodó indulatokról, a vérkeringési vagy lélekezeti szervek állapotáról, valamint az álomról, érzékenység vagy érzéketlenségről, a beteg mozgási állapota minőségéről, a beszédéről, és ebben netalán észrevett rendellenességekről (gyors vagy hebegő), érzéki csalódásokról, képzelmenyekről, összefüggők-e azok vagy pedig összefüggés nélküliek-e? továbbá milyen az ítélet, képzeleti tehetség, emlékezet? a vágyakról: p. o. van-e különös hajlama a lopásra, gyújtogatásra, gyilkosságra, vagy öngyilkosságra? a nemi ösz-

tón állapotáról stb. lehetőségig pontos leírás közöltessék.

A betegek ápolása az erdélyi országos tébolydában három osztály szerint történik:

Az első osztály szerint ápolott betegek egy kényelmesen berendezett külön-szobát, fűtést és világítást, külön-ápolót, finom ágyneműt, reggelire kávét, ebédre négy tál ételt és vacsorára két tál ételt kapnak, és fizetnek napjára 2 forintot.

A második osztály szerint ápoltak 2-3 más beteggel egy tágas szobában közösen helyzetnek el és azokkal közösen egy ápolót, fűtést és világítást, finom ágyneműt, reggelire kávét, ebédre hetenként háromszor négy, — a hét többi napjain három tál ételt kapnak. Ezen osztályban levők fizetnek napjára 1 ft. 20 krt.

A harmadik osztály szerint ápoltak többet magokkal laknak egy szobában, azokkal együtt a szükséges ápoló személyzetet, fűtést és világítást, a szükséges ágyneműt, reggelit, ebédre három és vacsorára egy tál ételt kapnak; ezen osztálybeliek csak 66 krt. fizetnek naponként.

Az első osztály szerint ápoltak számára, ha az intézetben elegendő hely van és azt az intézet más viszonyai is megengedik, az igazgatótól még egy második szobát is lehet kérni, melyért naponként 1 ft. 50 kr. különdíj fizetendő.

A betegek az I-ső és II-ik osztályból a

III-ikba leendő áttétele hivatalos rendelet követeztében történik meg, ha t. i. a fenteből illetékek kiegyenlítése a meghatározott mód szerint nem következett be. Oly betegeknek, kik a III-ik ápolási osztály illetékeit nem fedezhetik ugyan egészen, de oly helyzetben vannak, hogy egy részü megfizethetők, ezen rész meghatározására az illető közigazgatási hatóság által hitelesített vagyoni kimutatást kell előmutatniok. Ily részletfizetés meghatározása, úgy szintén a fizetés nélküli ápolás-engedélyezés a királyi főkommissziókat illeti. — Fizetni nem képes betegeknek egy a közösi előjáróság és a helység jegyzője által közösen kiállított és az illető lelkész és a közigazgatási hatóság által láttatott bizonyítvány adandó be arról, hogy mind az örült maga, mind pedig a törvényszék szerint kötelezett rokonai fizetni teljesen képtelenek. Végére minden betegre nézve akár ingyen akár fizetés mellett ápoltatik az intézetben, szükséges, hogy az illető törvényesektől számára egy gondnok (Curator) kinevezve legyen.

Ha a betegek munkaképesek, akkor képességek szerint, ha beteges állapotuk engedi, foglalkoztatás nyerne. A betegek által véghezvitt munkálatok a kiszabott díj szerint megjutalmaztatnak, és ezen szerzemények részint a betegek több kisebb szükségletei és mulatságai fedezésére fordítanak, részint, ha a beteg az intézetet gyógyult állapotban elhagyja, a kül világban azt első szükséglettel fedezésére kezébe kapja. Az intézet épületén és 100 betegre való felszerelésén kívül ezen orsz. tébolyda még 54,030 fnyi földterülettel és 1000 szőlőfával áll a tőkével bir.

A szép ízlésben épült palotaforma intézet a tébolydottak orvoslására jelenleg fenálló szabályok szerint van építve és felszerelve. A betegek emberséges bánásmódban részesülnek; a csendes betegek a nyugtalanoktól tökéletesen elválasztva, a dühöngő betegek elkülönített házakban vannak elszállásolva. — Minden egyes osztály

társalgótermekkel, külön-kertekkel, játékszerekkel (sakk, ostábla stb.) el van látva.

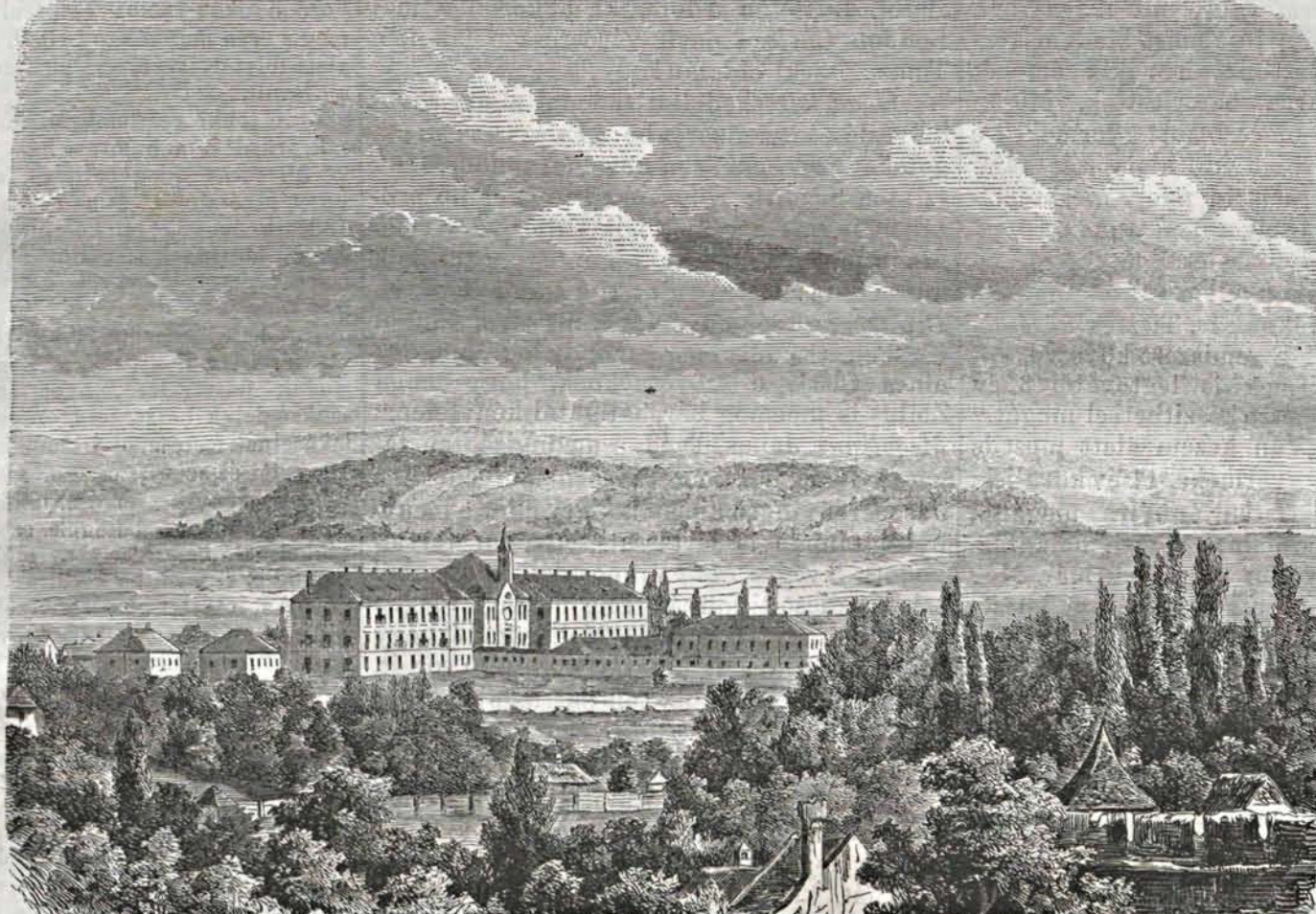
Az elmebetegek használatára külön könyvtár is van, mely elegendő számú oktató és mulattató munkát tartalmaz; sőt a betegek használatára többféle hirlap, képes újság is jár.

Az istenítisztelet megtartására öt különféle vallásfelekezetű lelkész jár az intézetbe, kik az istenítiszteletet e célra szentelt kápolnában és helyiségekben tartják. Az intézetben részint oktatás, részint hasznos szórakozás céljából van egy elemi tanító az írásra, olvasásra és számolásra, egy énektanító magán- és kardalra, és egy tanító a testgyakorlásra. Megvan minden szükséges zeneeszköz, valamint a testgyakorlásra szükséges gépezetek.

A fűtés az egész intézetben, kivéve a hivatalnoki és egynehány egyes szobákat, a Meissner-féle rendszer szerint történik, mi által nemcsak a tisztaság, hanem a szobákban levő meleg-ségi foknak egyformasága is elérik.

A fürdőre nagy gond van fordítva. Van nyolcz kád langyos és meleg fürdőkre. A gőzfürdő mindennel fel van szerelve, nagy káddal a hideg viz számára, és zuhanykiszáratokkal. Azonfelül az intézet mellett elfolydogáló Czibin vizében természetes folyóvizben is meg lehet fürödni.

Az intézetben alkalmazott s legfelsőbb elha-

Az erdélyi országos tébolyda Nagy-Szebenben.

tározás következtében szervezett orvosi, hivatalnoki és szolgai személyzet áll: 1) egy igazgató orvosból, 2) két másodorvosból, 3) egy gondnokból, 4) egy ellenőrből, 5) egy irnokból; továbbá: 6) egy kapusból, 7) egy kertészből, 8) egy földi szolgából, 9) husz betegápolóból, 10) két házi szolgából és ideiglenesen 11) két mosónőből.

Ezen személyzet a rendes kiszabott fizetésén kívül szabad lakással és fűtéssel, az orvosok és hivatalnokok pedig ketrézzal, a szolgák szabad élelemzettel vannak ellátva.

Az intézet felállításai napjától, azaz 1863-ik november 19-étől egész 1865. december 31-ig összesen felvételt: 95 férfi, 65 nő, összesen 160 elmebeteg. — Ezen összegből tökéletesen gyógyulva vagy javulva elbocsátott: 15 férfi, 11 nő, összesen 26; gyógyulatlanul elhagyták az intézetet 5 férfi, összesen 5; meghalt 14 férfi, 7 nő, összesen 21. — 1865. december 31-én ápolás alatt maradt 61 férfi, 47 nő, összesen 108.

Az előfordult elmebetegségek fajtái voltak: I. Dühöngés (ujjonnan kitört) 20 férfi, 12 nő; dühöngés (idült) 21 férfi, 17 nő. II. Búskomorság (ujjonnan kitört) 8 férfi, 9 nő; búskomorság (idült) 23 férfi, 13 nő. III. Zavartság 4 férfi, 6 nő. IV. Átalános hűdéssel öszekötött kábasság 4 férfi. V. Kábasság (vele született) 4 férfi, 1 nő; kábasság (szerzett) 8 férfi, 7 nő. VI. Iszákossági téboly 3 férfi. Összesen 95 férfi, 65 nő, = 160.

A betegségek okai szerint: a) szellemi okok: Szerelmi viszony 7 férfi, 8 nő; iszákosság 14 férfi, 2 nő; politikai túlzottság 4 férfi; büntény utáni fogság 2 férfi; vagyoni vesztés 3 férfi, 4 nő; meghalálódása a férjnek 6 nő; meghalálódása a nejeinek 1 férfi; hivatal-elvesztés 6 férfi; b) testi okok: örökös 3 férfi; fejlődési hibák 6 férfi, 4 nő; külsőszak 6 férfi, 4 nő; idült agybetegség 10 férfi, 6 nő; idült vértelenség az agyra 6 férfi, 8 nő; nemi kicapongás, iszákossággal 4 férfi; havi ivar-vérzési rendtelenségek 7 nő; gyermekágyi zavarok 5 nő; önfertőzés 5 férfi; ismeretlen okok 18 férfi, 11 nő. Összesen 95 férfi, 65 nő = 160.

Allapotra nézve: nőlen és hajadon 53 férfi, 25 nő; nős és férjes 56 férfi, 26 nő; özvegy 6 férfi, 14 nő. Összesen 95 férfi, 65 nő = 160.

Vallásra nézve: r.-katholikus 22 férfi, 16 nő; református 14 férfi, 8 nő; evangélikus 22 férfi, 14 nő; unitárius 1 férfi, 1 nő; gör.-katholikus 14 férfi, 15 nő; görög keleti 14 férfi, 9 nő; héber vallású 8 férfi, 2 nő. Összesen 95 férfi, 65 nő = 160.

Szülföldre nézve: erdélyországi 75 férfi, 59 nő; magyarországi 4 férfi, 3 nő; a többi a birodalom egyes részeiből.

Korra nézve: 10 évtől 20 évig 3 férfi, 4 nő; 20 évtől 30 évig 24 férfi, 16 nő; 30 évtől 40 évig 30 férfi, 16 nő; 40 évtől 50 évig 27 férfi, 17 nő; 50 évtől 60 évig 8 férfi, 7 nő; 60 évtől 70 évig 2 férfi, 4 nő; 70 évtől 80 évig 1 férfi, 1 nő; összesen 95 férfi, 65 nő = 160.

Foglalkozásra nézve: magánzók 10, hivatalnokok 14, orvosok 2, gyógyszerész 1, lelkész 1, iskolatanító 2, tanuló 2, katonatisztok és katonák 6, katonatiszti árva 1, hivatalnok neje 11, hivatalnok gyermekei 6, kereskedő 4, színész 1, zenész 1, kézműves 18, kézműves neje 8, kézműves gyermeke 2, földmives 12, földmives 12, földmives gyermeke 2, bányamunkás 1, nap-számos 15, nap-számos neje 5, szolga 6, szolgáló 14, bűnvádolt 3; összesen 160.

Az intézet megnyitása napjától egész 1865.

december 31-ig összesen felvételt 160 elmebeteg. — Ezen összeget Erdélyországi összes lakosságával, mely kerek számmal 2,100,000-et képez, összehasonlítva, eddig minden 13,125 főre 1 elmebeteg esik.

A nemzetiségek szerint felvételt 33 magyar. A magyarokat 600,000-el számítva, minden 18,181 főre esik egy elmebeteg. — A románok részéről felvételt 49. A román lakosságot 1,200,000 számítva, minden 24,489 főre esik egy elmebeteg. — A németek és szászok részéről felvételt 62 egyén. Ezen népet kerek számmal 200,000-re véve, minden 3227 főre esik egy elmebeteg. — Czigány felvételt 3. Az erdélyi czigányok számát 70,000-re számítván, minden 23,333 czigányra esik egy elmebeteg. — Örmény felvételt 2. Ezeket 7000 főre számítván, minden 3500 főre esik egy elmebeteg. — Izraelita felvételt 10. Ezeket 15,000-re számítván, minden 1500 izraelita főre esik egy elmebeteg.

Baja városa.

(Bács megyében)

Baja igen régi város. Multja azonban annyira homályba van burkolva, hogy abból a valót a költeménytől megválasztani többé nem lehet.

Régi történetirők állítják, hogy Baját egykor Francovillának, majd Wajának és csak később nevezték a mai nevén Bajának. Ezen állításból következtetve, Baja város története a középkor sötétjében is tulveredik, mert a különféle elnevezetéseiből a nagy népvándorlásra kell ismerünk, sőt más helyen kimutattuk, hogy Baja helyén egykor frankok és bojok, (kiktől a bajdorok, ezektől pedig a bajdorok származtak) települtek le.

Meddig használtatott a Francovilla név vagy mikor kezdtek a várost Wajának és Bajának nevezni? azt pontosan meghatározni alig lehet. Előbb volt a Francovilla nevezet; a XIV. században már Waia, alias Baia fordul elő és e két név még egy pár századi felváltva használtatik. Szerintem e kettő egynek tekinthető, mert az a és o, valamint a B és W betű közti ingadozás sok névben tapasztalható, ezt látjuk Wada, Woda, Buda, Weszprém, Beszprém, Wodrog, Bodrog (= Wodorog (= vizkőnyök, vízfordulat) stb. nevekben. A példákat végtelenbe lehetne kinyújtani.

Baja régiségeiről nemcsak elnevezése, hanem az is tanuskodik, hogy 1260. évben itt már a „Provincia Ungariae” néven ismert szerzetesek működtek, kiknek hátramaradt jegyzetelkben Baja mindenütt Francovilla néven jó elő. Legrégibb birtokosa a Maróthy család volt, mely azonban 1468-ban Mátyás bannal kihalván, — Baját Mátyás király 1472-ben a csozoborszentmihályi Czobor (eredetileg Chubor, nobilis de Bodrogh) családnak adományozta. A mohácsi vész után Baja már sejt. első napjaiban a törökök hatalmába került és azok kezében maradt 1687-ig.

Baja, Pataj és Szeremle szomorú állapotáról Verancsics igen meghatározóan nyilatkozik.

A törökök kiűzése után Baját rövid ideig a királyi kamara foglalta el, mivel előbbeni földesurai még mindig Árva váránban kerestek menedéket, azonban 1727-ben gr. Czobor Márk tábornok, főajtóállómester és Bodroghmeze főispánjának visszaadott.

Márk 1728-ban jobblétre szenderült, és így a roppant birtok egyetlen fiára Józsefnek maradt. József, a Czobor-családnak utolsó hajtása és végreménye, örökölte a bajai tágas uradalmat is, melynek jóvedelmét József ősei már előbb is élvezték. Némelyek állítják, hogy József bajai uradalmat egy fogadás következtében vesztette el. — 1750. Gyoroki gróf (később herceg) Grassalkovich Antal, egy század mulva Hédervári gr. Viczai Károly, 1856. pedig gr. Zichy-Ferraris Bódog lón Baja urává, ki is, a mint tudva van, ezen uradalmat részletlenül eladta, 1862. márc. csak Baja, az uradalom magva, maradt a nevezett gróf kezében, mely csekély töredéket (2500 hold erdő, regale, ház és több házhely, egy nagy, s 4 kisebb vendéglő és sörház) városunk az időseiről tisztikara s kultánácsa „minden áron” sietett megvenni.

A 730 ezer forintos vétel és a reá következő mostoha évek csakkamar fizetésképtelenné tévük a várost, ez okból a magy kir. helytartósnács még ez év első napjaiban Sztójácskovic Sándor urat oly végből küldé Bajára, hogy az újból szervezendő tisztikar és kultánácsal egyetértve, a város nyomtasztó pénzügyainak segítve legyen.

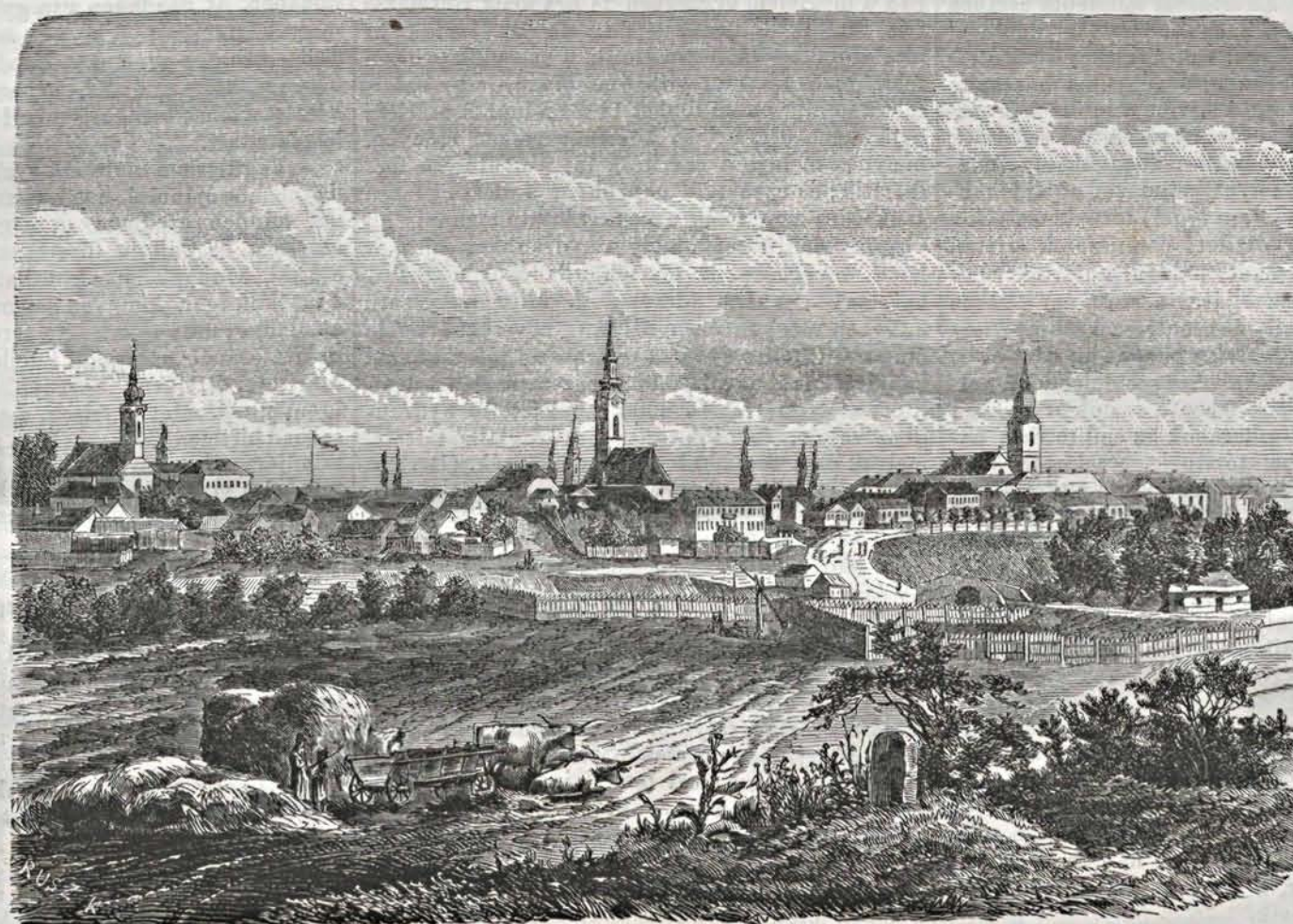
Baját jelenleg három nemzetiségű nép lakja. A Kapisztrán r. szerzetesek iratai arra mutatnak,

hogy a tatárpusztítás után itt dalmát ajku népek települtek meg. A szerbek a 17-dik században, a midőn három plébániával bírtak, számosan lehetnek, de a 18 dik században már igen megfogytak. — Az 1791-iki összeírás szerint volt Baján 6983 lélek, ekkor még 1125 szerb találtatott. A legutóbbi összeírás szerint volt Baján 20,737 lélek; ebből 17,151 r.-kath., 6 ó-hitű, 700 gör.-kath., 185 ág., 295 helv. vall., és 2400 izraelita.

Az egyházak anyakönyveit lapozgatván, úgy találtuk, hogy Baján született: Girk György pécsi püspök, Mészáros Lázár hadügyminiszter, Tárr István olasz tábornok, Tóth Kálmán író és szerkesztő, Füßy (előbb Fuchs) Tamás, a Szent-István-társulat aligazgatója, Beck Károly német költő, Ketten Henrik fiatal zongoraművész. Morzsa-Kurtz Emma énekesnő Barcelonában, Feleki-Mankósi Flóra, nemzeti színházunk tagja, dr. Fiala Gyula bukaresti tanár stb.

Különféle intézetei közül főleg említésre méltó a város által alapított 8 osztályu gymnasium; föntartása évenként 10 ezer forintba kerül. Ezen intézetben 1846—1866-ig oktatásban részesült 5582 ifju; ezek közt nemzetiségre nézve volt: 3700 magyar, 527 német, 264 szerb, 328 dalmát, 653 izraelita. 20 év alatt ösztöndíj fejében kiosztatott 5384 ft.

A város alakja egy nyolczast képez. Északon a házak egészen Pestmegyével határosak, sőt a

Baja városa (Bács megyében).

nevezett megye a város derekához is annyira be-sarkal, hogy a piacost Pestmegyétől csak a keskeny Sugovicza választja el. A várost a Dunával egy csatorna és jól kikövezett töltés köti össze, mely utóbbinak hossza 637 öl.

Bajai város jelentékenységet még inkább mutatja szerencsés fekvésén alapuló terjedelmes forgalma. Gabonapiacán 1858-ban elikt 2 millió mérő gabona, továbbá eladott 40 ezer mázsa mész. A Sugoviczán érkezett: 120 ezer akó bor; kivitetett: 60 ezer akó. Utas beszállott a gőzhajóra 10,278, kiszállt 9921. A gőzös szállított 989 sertést, 30,779 mázsa árut és 56,408 mázsa gabonát. A gőzhajó-társaság itteni bevétele 59,640 forint volt.

Az 1865-i forgalomra nézve volt: 1 1/2 millió különféle gabona, feldolgozva 4 gőzmalom által, melyek közül mindegyik megőröl naponként 100—150 mért. Szesz készült 6—7000 akó. A törköly-és szilvapálinka forgalma 6—8000 akóra mehet. Bor 150—200 ezer akó, ahelybeli fogyasztás 15—20 ezer közt ingadoz. Tüzelő: 30—40 ezer öl kőszlet, 10—15 ezer öl fogyasztással. Mész: 25—30 ezer mázsa vitetik ezét Bács- és Pestmegyébe. Rongy: 25—30 ezer mázsa. Nyersbőr: 10 ezer forintnyi jó furalomba. Gyapju: 4—500 mázsa a környékből. Faggyu és zsiradék: gyertyának és szappannak mintegy 2000 mázsányi. Szappan mégis legtöbb vételtit 4 a vásárlóra szegedik.

től. Sertés: ez most csaknem egészen a helybeli fogyasztásra szorítkozik, nem úgy, mint 1848 előtt, mikor a bácskai nagyobb földbirtokosok akkor épen úgy mint most, nem tudván kukoricákkal vásárt csinálni: igen okzerően nagy farka sertéseket hízlaltak és a bajai vásárokon felföldi kereskedőknek jó pénzért eladták. — Baján egy év óta a sertés-szörrel való kereskedés új kereskedelmi cikkek női ki magát; eddig leg-főlebb az utczákat mocskolták be vele, most Sinkó József pesti kereskedő összeszedi és Angliába küldi (a mult évben Postról 20 ezer mázsa szállítottatott).

1865-ben gőzösen elszállítottatott: tollu 9501 mázsa, pálinka 1970 m., házieszköz, butor 1981, bőrök: 3707 m., gyümölcs és hüvelyes vetemény: 9933 m., rongy: 18,446 m., liszt: 13,042 m., olaj: 1384, gyapju: 7254 m. — Egyebek: 3074 m., bor: 2501 m., bolti árúk: 63,012 m., gabona: 137,035 mérő. Utas fölfelé ment: 17,073. Sertés 815 darab. Ló és kocsi 36. Pénz 432,534 forint. Érkezett jószág: 51,566 mázsa.

Baja város szellemi érdekességére világított a nagy számban járatott különféle lap, így: 40 magyar, 38 német, 5 szerb, 2 lengyel, 2 cseh, 2 héber.

Helyben megjelenik egy magyar (Alv-déki Lapok) és egy német szaklap (Postbote). Mindkettő tulajdonos kiadója Joannovics György.

Van két jól fölszerelt nyomdája is, egyik gyors-sajtóval.

Baja város kereskedelmi forgalmának nagyságát még természetesebbnek találjuk, ha tekintetbe veszük, hogy a bajai piacon 4 megye — Bács-Bodrog, Pest-Pilis-Solt, Baranya és Tolna — közönsége adja-veszi termeszterményeit és elégtit ki szükségleteit.

Csak a Duna balpartján 68 helység, 440 ezer lakossal, fordul meg éven át a bajai piacon, nem számítva ide a tolnai és baranyai, Pécsig és Szegedádig terjedő lakosságot.

Azon esetre tehát, ha Baja városa az alföld-fiumei vasutall összekötve le-

end: senki sem kétkedhetik e város — mint központi kereskedés — nagy jövődjéről.

Csűrűsz Ferenccs.

A főzelekek eltartása.

Közl. dr. Bardócz Lajos.

(Folytatás.)

A mult számunkban említett száritási módszer, mint azt Morel-Fatio és Verdel a „Moniteur industriel” 1855-dik évi folyamának 1956-dik számában közzétették, lényegében következ.

A növényi anyagok mindenekelőtt megisz-togattnak, megmosatnak és ha szükséges (mi a növény minőségétől és fajától függ), szétdarabol-tatnak. Ezután lézákon vagy goromba vászonnal behuzott rámacon egy vasból készült kamarába vitetnek. E kamarában egy maganyomtu gőz-gép kazánjával összekötötésben álló vas-cső van körülvéve, mely sok finom lyukacsával el le-vén látva, a 4—5 atmosphaerai nyomásu vizgőzt a lézákra és azok alá ömleszt ki. Az elhasznált gőz a gőzkazánba visszamegy s ebből a lég-körbe bocsáttatik ki. A kamara egyik falán egy kis lyuk van alkalmazva a végre, hogy azon egy kis mennyiségű vizgőz kimehesen. Egyébiránt a vizgőz beömlése és eltünése egy kakas és egy

Amianth netet visel. Ez utóbóliól készűl az ugye-
nevezett éghetlen fonál. E célra a kő-kálapáci
segélyével darabokra zúzatik szét, ez utóbbiakat
azán egy hónapig meleg vízben tartják, míg a
földes részek egészen kiváltak. Ez idő alatt a
törtéradarokat időnkint vízben rázzák, a fonalakat
szétszedik, mivel azok mászragasszal vannak
egyesítve. E műveletet mindaddig folytatják, míg
a víz egészen tiszta nem lesz, a fonalak azután
gyékényre helyezik s a napon megszáritják. Szá-
ritás után a fonalak fűsi alá jutnak. E fűsili
asztra vannak erősítve, melyen finomul szűrt
lenfonallal ellátott orsó létezik, ez utóbóliól
fonál 2—3 amianth-szállal egy forgatúra teker-
tetik és pedig akként, hogy a kőfonalak felül,
lenfonalak pedig belül fekszenek, úgy hogy
lenszállak vagy épen nem, vagy csak kissé látza-
nak, míg a kőfonalak az előbbieket kigyózer-
tekervényekben veszik körül s mindkét anyag-
egyetlen fonál készpészébe járul. Hogy a fonál
könnyebben történjék, az ujjak megnevedéséért
faolaj használtatik; ez azért szükséges, mert a
éles amianth fonalak az ujjak hegyét megsebe-
zetik; e mellett a kőfonál a finom lenszállal
megolajozás után könnyebben egyesül. Az elké-
szült fonalak aztán szokott módon különböző
szövetekké (szalag, zsinór, erszény, öv stb.) dol-
goztatnak föl. Szőves után a lenfonál és olaj szén-
tűz fölött elégettetik s a kőfonál-szövet tisztítá-
sát ezintén a tűz eszközli. A régiek e szöveteket
a holtestek elégetésénél takarékuil használták,
mert így az elégett test hmvai a fa-hamuval
össze nem vegyűltek. A hamvakat rendszeren a
szövetbe burkolva helyezték be az urnába. Il-
urnák még jelenleg is gyakran találhatnak a föld-
gyomrában.

T Á R H Á Z.

Irodalom és művészet.

— (Ismét két naptár) jelent meg Heckenast Gusztáv kiadásában. Egyik az „Auróra.” Album-naptár magyar hölgyek számára. Szerkesztik Aldor Imre és Zilahy Imre. Első évfolyam, Jókainé acélmetszeti arcképpel. Ára 1 forint. Kiállítás díszes a tartalma is gazdagnak mondható. Költemények, beszédek és más prózai dolgozatok vannak benne Frankenburg Adolf, Dalmady Győző, Abonyi Lajos, Komócsy József, Aldor Imre, Szendrey Julia, Flóra, Szász Károly, Mezey Albert, Mátray Ernő, Híador, Torkos László, Udvardy Géza, Lauka Gusztáv, Izidóra, Bajza Jenő, Kazár Emil, Rajka Teréz, Medgyes Lajos, Szász Béla, Tóth Kálm., Benedek Aladár, P. Szathmáry Károly, Feleki Miklós, Atala, Margit, Zilahy Imre, Losonczy László, Vértési Arnold, Jánosy Gusztáv, Berczik Árpád, Kriza János, Balázs Sándor és másoktól. — A másik a Kégy István által szerkesztett „Tárca-naptár”, praktikus tartalma miatt különösen gazdagnak ajánlható. Ára 1 ft.

— (Pályázati emlékeztetés.) Greguss Ágost, a Kisleludytársaság titkára figyelemzteti a pályázni kívánókat, hogy a Kisleludytársaság f. é. február 6-án két pályadíjat hirdetett. Nevezetesen: I. Kíváncsatit az elégia elmélet. Jutalma 25 arany. II. Kíváncsatit rövid költői elbeszélés: akár komoly, akár víg s humoros nemből; akár történeti, akár mondai vagy adomai tárgyú. Jutalma 20 arany. A pályamunkák f. é. december 31-ig a társaság titkárához küldendők.

— (Gyűjtemények Pázmány Péter összes műveiből.) Ily című munkára hirdet előfizetést Vargyas Endre Győrött. A mű kiadását Noggall Károly kanonok ur által biztosítva van, s november vége felé fog megjelenni 22—23 iven, Pázmány életrajzával. Előfizetési ára 1 ft.

— (A magyar nyelvutáni irodalom) egy gyakorlati becsü új kis művel szaporodott, melynek címe: „A magyar nyelvutáni elemi.” Elemi és népi iskolák számára. Irta Gergely Lajos, köztantó a marosvásárhelyi ref. főtanodában. (I. sz. rész: Szótár.) Kiadta Stein János, Kolozsvárt. Ára 30 krajczár.

Egyház és iskola.

— (A Lipótvárosi templom építésére), mint tudva van, a Felsőház a vallásalapból 40,000 ftot utalványozott oly kikötéssel, hogy az összegből évenként annyi szolgáltatassék ki, a mennyi minden évben magánadományok útján összegyűl. Mint-hogy azonban magánadományokból eddig évenként 20,000 ftal több sohasem gyűlt össze, s így a vallásalapból a templom-építésre szintén csak ennyi szolgáltatott ki, a templom-építési bizottság elhatározta, hogy kérvényt intéz a Felsőházhoz a teljes 40,000 ft. utalványozása végett.

— (A pesti bírói államvizsgálati bizottság) részéről bírói közírást tették, hogy a bírói vizsgák a jogvégzetek számára e folyó év október havában megkezdődnek, és rendszerint minden szombatban az egész iskolai év alatt tartatnak, az utolsó hat hetet kivéve, (mely a tanulók számára kizárólag fenn van tartva); a vizsga-területi iránti folyamodások, az úgynevezett indexel ellátva Pesten bécsi-utczában 1. sz. alatti házban mélt. Szabó Imre hétszemélyi elnöknél benyújtandók. Pesten, okt. 2-án 1866.

— (A pozsonyi koronázási székesegyház) sekrestyéjében m. hó 29-én tették le a zarkövet. Az idők foga által erősen megrongált templom gyorsan haladó javítási munkái Heiller városi plébánoson kívül Rumpelmayer Sándor és Feigler Ignác uraknak köszönhető. A zarkövetéssel ünnepélyességgel hajtatott végre.

— (Az erperjesi kollégium is elnapolja magát.) A szörvénysan felmerült koleraesetek alkalmából, — szakértő orvosok véleményére támaszkodva, — az erperjesi evang. kollégiumban, november 1-én napjig felfüggesztették az előadásokat. A mulasztás pótolatni fog a szokott szünetekből. A táptézet és konviktus nyitva marad. Az okt. 1-én tartott isk. gyűlés határozatából. — Használszky Frigyes igazgató.

— (A nagy-kőrösi hely. hiv. lyceumi) és tanító-képzési iskolák, tekintve N. Kőrösnek orvosi tapasztalat nyomán elismert egészséges félévettiszta, szelid levegőjét, valamint azon kedvező

körülményt, hogy a veszélyes kolera 1849. és 1855-ik évben, ugy eddigél jelenleg is Nagy-Kőrös városát kikerülte: szeptember 30-ki ülésében újabb elhatározta, hogy az 1866-iki tanév mind a lyceumban, mind a tanító-képzésében a mult havi hirdetés szerint október hó 8-án megnyitattik s az előadások minden osztályban rendszeresen megkezdődnek. A beiratás, pót-, javító-, magán- és félévelti vizsgák azonban folyó október hó végéig az ifjak jelentkezéséhez képest alkalmasszerűleg fognak megtartatni. Hogy csak e hó végén érkezheto ifjak az elmulasztottakat kipótolhassák, arra a tanári testület november elején csehszerű ismétlés által nyújtand alkalmat.

— A lyceumi igazgatósg.

Ipar, gazdaság, kereskedelem.

— (Korai szüret Tokaj-Hegyalján.) Zemplénből a következő érdekes tudósítást veszzük: Alig emlékezik rá valaki, hogy a szüret Hegyalján oly igen körülményes égett volna, mint a folyó, rendetlen időjárásu esztendőben. A tavaszi hosszas meleg és szárazság megrontá a veteményt; a nyári sok esőzés új növekedésnek indítá az őszi gyümölcsöt, s a helyett hogy érlelte volna, felpuflasztá a dinnyét, uborkát, burgonyát; mindenik tökéletlen maradt a szeptemberi forróság idejére, melynek már nincs mit érlelni a nyáron előbb megszárt, ezután megázott mindenféle zöldség, kukorica. Innen van, hogy a legértékesebbek látszó termény is romlandó, tarthatlan.

— Egyedül a szőlő látszó daczolni az évjárással; most azonban a legszebb fűrtök asznak és száradnak s igen könnyen megeshetik, hogy a rendes szüretelési időre, mely itt október vége, aszu termés ugyan lehet, de nyers bor, a mit aszura öntsenek, legfőkébb kutyából fog kitelni. Tokajban az alszőlők már október elején szedik; október 15-ére a felsőbb fekvésűeket is megereztik. Milyen bört szür a Hegyalja ily korai szedéssel, nem lehet megmondani; csak annyi bizonyos, hogy becses lesz, a mi egyszer már hordóba kerül, de igen kevés. A ki e hó elején száz gönczi hordóra számított, jó, ha negyvenet szür a végén; október utoljái pedig ha vár: mennél kevesebbel kell beérnie. — rd—

— (A szegedi kiviteli-gőzmalom) üzleti állapotáról öröndetes adatokat nyújt a mult félévi mérlegkimutatás, melyből kitetszik, hogy az új igazgató Sidwers ur alatt e vállalat igen szép virágzásnak indult s az üzleti világban mindig több tért igyekszik sikerrel elfoglalni. A gőzmalom utóbbi félévi üzleti kimutatása: szerint 1866. márczius 1-től augusztus 31-dikig 125,000 osztr. mérő buza őrlötetett föl, mely idő alatt, minden költség levonásával, az üzlet 52,080 ft. tiszta jövedelmet mutat föl. Az üzlet körülbelül egy év óta, midőn az új igazgató működésével az egész őrlési rendszer megváltozott, jelentékeny gyarapodást nyert. — A vállalat nemcsak egész Németországba, hanem Egyiptomba, sőt legutjabb időben Brasiília is küldi gyártmányait, s hat hónap óta már a negyedik szállítvány megy Rio-Janeiroba. — Gyártmányai jósa és tarthatósága teljesen kiállta a tűzpróbat a által, hogy 90 napi tengeri út után teljes egészségesen érkeztek meg rendeltetésük helyére. — A vállalat e mellett folyvást új fogyasztási források hódítására törekszik s reménye van Alexandriával és Rio-Janeiroval a rendes forgalmat mindenkora megállapítani. — A jövő félévben azon lesznek, hogy az őrlési gépezetek tökélyesbítése által a termék szépségét még inkább emeljék.

Közintézetek, egyletek.

— (A budapesti zenede) most küldi szét igen diszesen kiállított emléklapjait, mindazon művészeknek és műkedvelőknek, kik a konzervatorium 25 éves fönnállási ünnepélye alkalmával a mult nyáron ditalnalul közreműködtek. Az emléklap közepében a köszöntő foglaltatik, s a szöveg körül van véve csinos rajzokkal: balról a városi dalártnép, jobbról Liszt Ferenc, a mint a redoutban a nagyszerű zenekart vezényli.

— (A közép-dunai gőzhajó-társaság) okt. 8-ra hirdetett közgyűlést, nehogy a Pesten uralkodó járvány által a megjelenéstől visszatartott vidékiek választási, s általában részvényesi jogaik gyakorlatában rövideséget szenvedjenek: addig meg a körülmények annak megtartását megengedik — elhalasztotta.

Közlekedés.

— (A közúti vaspálya-társulat) elhatározta, hogy a pest-losonczy vaspálya-udvarhoz különvonalat épített, még pedig úgy, hogy a vaspályának megnyitására, a mi még ez évben megtörténik, ez is készen legyen. E vonalból a közúti vaspálya igazgatósága a városrészbe is vezet egy ágat.

— (A pesti közúti vaspálya) szept. második felében 25,503 személyt szállított, s bevétele 3109 ft. 25 kr. volt. Az összes bevétel aug. 1-től szept. végéig 13,318 ft. 15 kr.

— (Erdélyi vasut.) A vasúti mérnökök szept. 25-én érkeztek Kolozsvárra; 24-én vannak Werner főmérnök igazgatása alatt. E mérnöki kar nyolcz részre oszlik, s minden osztályban egy mérnök két segéddel fog működni. Minden osztály külön ponton kezd meg munkálátát, u. m. az első Váradnál, a második és harmadik Élesdél, a negyedik és ötödik Gyula-Fehérvárnál, a hatodik és hetedik Bánfi-Hunyadnál, a nyolczadik Kolozsvárnál kezd működni, magától értetvén, hogy a hol két osztály szállt ki, ott a kettő két irányba fog megindulni. Egyelőre csupán a nagyvár-kolozsvári vonal van munkálát alá véve, mely mielőtt elkészül, a mérnök Bácsa vizsátor, s a kidolgozott vasúthálózatot a vállalkozni kívánók elé fogják terjeszteni. Ohajtuk, hogy sikere legyen!

Mi újság?

— (A herceg-prímás) élete, a szélütés következtében szept. 30-kától f. hó 3-kaig a legnagyobb veszélyben forgott, okt. 3-ka óta azonban egészségi állapotában tetemes javulás állott be, úgy hogy teljes remény van felgyógyulásához. — (Pulasky Ferenc) okt. 3-án Bécsbe utazott, hol Császár Ö Felsője egyenesen kijelentett kívánsága folytán legfelsőbb kihalgatásban részesült.

— (A pestvárosi tanács) nagy falragaszokban adja a közönség tudomására, hogy a városi főorvosok, s a kirendelt kolera-orvosok kötelezve vannak a szegény betegeket a nap és éj bármely órájában ingyen gyógyítani s egyszerűen a gyógyszernek ingyen utalványozására is feljogosítottak. Ez orvosok lakásain nemzeti zászlókat tűztek ki, hogy a közönség könnyebben megtalálhassa.

— (A pestvárosi egészségügyi bizottság) okt. 2-án tartott ülésében elhatározta ment, hogy a szegény betegek ingyen gyógyítására az eddig kirendelt kolera-orvosokon kívül még ötöt alkalmaznak; továbbá, hogy a közönség tiszta vízzel láthassa el magát, hat helyen hidakat fognak fölállítani a Duna közepéig; a munkaképtelenek számára levestosztó-intézeteket állítanak; végre, miután konstátálva van, hogy a katonai szállítások terjesztik a járványt, folyamodnak a főkor-mányokhoz, hogy a keresztülvonuló katonaság az Orczy kert felé a sebesültek számára készített helyiségekbe szállásoltassék be.

— (A budai városkapitányság) figyelemzteti a lakosokat, hogy a must és ki nem forrt új bor ivásától e járványos időkben óvakodjék.

— (A budai rudasfürdő), e nevezetes gyógyhelyet, melynek mindig számos látogatója van, téli gyógyintézeté is készülnek átalakítani, s a budavárosi ebbeli bizottság mult héten tartott ülésében állapítá meg erre vonatkozó javaslatát. Fürdő-orvosul továbbra is Hoffer István tr. marad meg.

— (Római régiségek.) B. Geffenried, egyike a legbüzsőbb és értelmesebb ritkasággyűjtőknek, Budán a rácz-városban levő háza előtt a Dunaparton két római mérföldmutatót fedezett fel, s azokat kiasatván és megtisztítván, s nemzeti múzeumnak ajándékozta, s ott felállította. A köveket a hajósok hajó-kötésre használták, s a kötelek vágása annyira behatott, hogy tetejük, valószínűleg az utóbbi nagy jégmenés alkalmával letört.

— (Az akademia képes terme) számára most készült Barabás műtermében gr. Dessewffy Emil életnagyságú egész alakú arcképe. E képet, mely egyike lesz Barabás legjobb műveinek. Dessewffy gróf, az elhunyt özvegye, rendelte meg.

— (Szendrői vidékéről) írják, hogy ott több helységben, hol még ezeltől 50 évvel a lakosok a tót nyelvél egyebet nem tudtak, most mindnyájan magyarul beszélnek.

Melléklet a Vasárnapi Újság 40-dik számához 1866.

— (Jótekonny adomány.) Blum Bernát pesti háztulajdonos 300 ftot adott a kolera következtében árvaságra jutott kérésztény gyermekek számára, s 200 ftot ugyanily állapotú izraelita gyermekek számára.

— (A háboruban elesett magyar katonák özvegyei és drói) javára Tokodi Bertalané Temesvárt 325 ft. 5 krnyi könyörömadományt gyűjtött, mely összeget a kir. tárnokmester rendeltetése helyére már el is jutatt.

— (Az inségügy Postmegyében.) Pestmegye m. hó 26-ki inségi üléséből a hiv. lap a következő részletekről értesít: A kormány, e hármas megyének utalványozott 290,000 frthoz utjabban — tekintettel a Kecskemét városában uralgó nagy inségre, még 50,000 frt pótléksegélyt nyújt. Egy solti járási főtisztelendő ur igen sötét szímben festette Kalocsa környékét, hogy ott nem termett semmi; határán, hol egyébkor 12,000 számmal volt a marha, most alig van 2000; csoportonként jelentkeznek a munkát keresők. Az ottani örjei társulat enyhítendő a nyomort s hasznos munkával kívánván az inségeseket foglalkoztatni, az Örgjeg lecsapolása, földjei vízmentesítésére 35,000 frt kért kölcsön. Duna-Vecse, Dömsöd községek, melyek a víz árjainak vannak kitéve, önvédelmükre szintén segélyösszeget kértek. Keczezen, Akasztó stb. már könyörömadományokra van szükség az inséges munka-képteleneknek, kiknek vagy 2500 frt utaltak. A kecskeméti járás is sötét színben eseteltetett, az e járásra kiutalt 129,000 frt elégtelen; Kecskemét városára magára 15,000 frt szavaztak még meg kiadandónak; e járásból — úgy mondják — rövid időn 40,000 ember lesz közsz munkára, azért rögtöni munkakezdet sürgettek. Legközelebb Kecskeméten a napszám 5 garas volt s 1200 napszámot állott ki, de csak fele kapott munkát, a vásárban a lakosság lábas-jóságát is eladja, mert kénytelen vele. Jánosida, Töszeg s több község, a mit természetén, pár hét alatt felemészti. Hogy rögtöni munkát lehessen adni, a solti járásban az építészeti igazgatóság által kijelölt út s védőtűltes szemléletére s tervdolgáztára bizottságny küldetett ki. Több utvonalak kiépítései hozattak javaslatba, így a kecskeméti örkenyi, kiskörös-kalocsa.

— (Zrínyi Péter kardja.) Zágrábból írják, hogy Kukuljevics főispán kúrtázásában a Zrínyi család régi kastélyát, Brogot is meglátogatta. Dr. Suhaj ez alkalommal Kukuljevics urnak becses régiséget adott, a szerencsétlen Zrínyi Péter kardját. A kardon e betűk vannak bemetszve: P. Z.

— (A nemzeti színház tagjai) bizottságot alakítottak, mely az Egressynek emelendő szobor javára adakozásokat gyűjtson s a szobor felállítását eszközölje. E bizottságny tagjaiul Feleki, Lendvay, Paulay, Szerdahelyi és Szligeti urakat választották meg.

— (Né-hivatalnok.) A Dunagőzhajó-társaság igazgatósága egy nőt, kinek két árva gyermeke és szegény szülei vannak, rendes hivatalos minőségben alkalmazott, még pedig a kettős könyvitelénél.

— (Szabadságos katonák.) Mult hó 15-dike óta az északi Ferdinand vaspályán 12,970, a nyugati vaspályán 7,460, a délin pedig 16,453 szabadságos elbocsátott katonát szállított hazájába.

— (Magyarul is táviratozhatni) már valahára. A kereskedelmi minisztérium ugyanis megengedte, hogy ezután a cs. k. táviradivatalok a birodalomban divatozó bármely nyelven szerkesztett táviratokat felvehessenek.

— (A vaskapunál elsüllyedt hajó.) Két tolnai fakeskedő a Lloyd-társulattól „Verona” nevű gőzhajót vásárolt meg mely azelőtt a Pó vízen tette útját. Midőn Galacszról hazafelé szállították,

s a Vaskapunál a sekély vizállás daczára keresztül akartak hatolni a hajó közsziklába ütdött és elsüllyedt; Egyik oldala a sziklához támaszkodván, van remény a kiszabadításához, mi azonban hosszú időt, nagy munkaerőt és sok pénzköltséget igényel.

— (Az üllői-uti nagy kaszárnyát), hol a katonaság közt pár nap alatt a kolera miatt száznál több haláleset történt, bezárták, s egészen ki fogják javítani s tisztítani.

— (Egy 14 éves fiu mint vándort, és egy másik 14 éves fiu mint tanu.) P—megye törvényező-kéhez egyik helységből egy H— Mihály nevű gyermeket kísérték be, azon gyanu miatt, hogy nyomtatás előtt azt beszélte egy 14 éves gyermek pajtásának, hogy ha gazdája vele akarja elnyomtatni a buzáját, úgy inkább éjjen meg, és a gabona a nyomtatás következték, midőn azzal H. M. megbízott, fel is gyújtott, s a gyanuok alapján vádoltot bekísértetett. A gyermek 14 éves lévén, statárium alatt nem került, de egyébként se kért védőt; a törvényező előtt bátran kimondá, hogy az ellene valló fiu neki egy birkozásból ellensége, gazdájának pedig rokona, és hazudik, így elvetendő tanu, ötöt pedig mentse fel a törvényezék. A bátor védelem megtette hatását. A fiu szabad lábra tért, s ezt szépen megköszönte.

— (Apagyilkos.) Pécsent m. hó 21-kén egy szőlőműves 19 éves fia végeztetett ki kötélt által. A bűnös ezeltől egy évvel atyját két lövéssel ölte meg. Az első lövés után a szerencsétlen még életben maradt, de a második lövés a hasát találta, a fiu elég kegyetlen volt a második halálos lövést intézni atyjára. E borzasztó tett indító oka egyszerűen az volt, mert az atya a legjobb szándékkal bizonyos szor tásaságtól vissza akarta tartani fiát s miatt szigorubban bánt vele.

— (Botrány egy zsidótemplomban.) Temesvárott szept. 18-diki zsidóünnep alkalmával a zsinagógában botrány történt. A tartandó ének és prédikáció fölött ugyanis a rabbi és kántor összeeszerentek. A veszekedés a hívek közé is átharapózott s átalános lett. A zaj ütlegességgé fejlődött, s a rabbit, ki a zsinagógából el akart távozni, háromszor rántották vissza.

Nemzeti színház.

Péntek, szept. 28. „Ármany és szerelem.” Szomorujáték 5 felv. Irta Schiller, ford. Szenvey J. — Egressy Ákos ezuttal harmadszor lépett föl, s ez újabb kísérlete is megerősítette a jövője iránt táplált reményeket. Meglátszik rajta ugyan folyvást, hogy kezdő, de tehetségének már is elvitázhatlan jeleit adta, s ezért örömmel halljuk, hogy az ifjú színész szerződtették a nemzeti színházhoz, hol, ha igyekezik, előmenetelére szép tér nyílik.

Szombat, szept. 29. „Faust.” Opera 5 felv. Zenéjét szerz. Gounod.

Vasárnap, szept. 30. „A király házassodik.” Vigjáték 3 felv. Irta Tóth Kálmán.

Hétfő, okt. 1. Előszór: „Agglegények.” Szinmű 4 felv. Irta Sardou, ford. Deák Farkas. — A híressé vált francia szinműről ez újabb darabja nálunk nem tett oly hatást, mint külföldön, kivált hibáit elhallgatva — főleg abban rejlik, hogy egészen francia, a miénktől ellitő életet fest s ez életet és a francziák élénk társalgását színészeink sem tudják elég iven visszatükröztetni.

Kedd, okt. 2. „A fehér nő.” Opera 3 felv. Zenéjét szerz. Boieldieu.

Szerda, okt. 3. „Romeo és Julia.” Szomorujáték 5 felv. Irta Shakespeare, ford. Gondol D. Csütörtök, okt. 4. „A bűvös vadász.” Opera 4 felv. Zenéjét szerz. Weber.

Szerkesztői mondánivaló.

8442. Pótharasz. B. K. Elküldtük az illető lapnak s reméljük, hogy ott kellő megtárasra fog találni. Ugy illik, hogy a válasz is ott jelenjen meg, hol a megtáradás történt.

8413. Debreczen. F. G. Sokaig kellett várnunk; annál kellemesebb volt a meglepetés azon percében, midőn már-már azt hittük, hogy a feledékenység tengerébe vagyunk temetve. Fogadjuk köszönetünket.

8444. Pozsony. Sz. L. Volt már valami hasonló tárgyról szó. De az nem tesz semmit. Veni cum pace!

8445. 1848. Már most csak azt az igért látogatást várjuk. A pesti lapok jelszavai nagyon is feketének festik az itteni hangulatot. A nagy rész észre sem veszi, hogy kolera van a faluban. Azért csak bátran ide! Vitéz embert úgy sem mer megröghanni az az alattomos járvány. A kérdéses irodalmi ügyet csak személyes találkozás után lehet elintézni.

8446. Kúngös. B. P. Reméljük, hogy kivánságát mielőbb teljesítjük.

8447. Pozsony. Sz. L. Használatos érdekes apróságok. Köszönet. A nagyobb cikk kirohansára készen leselkedik már az asztal sarkán. A közlebbinek folytatása bővebb időkre van halasztva.

8448. Rogoz. K. I. Köszönjük a becses tudósítást. Oly ritkák már napjainkban az igaz érzelmektől áthatott, régi magyar zamat, kedélyes nászünnepélyek, hogy egy ilyenek leírását bizonyosan mindenki szívesen fogja olvasni, sőt még talán a jó példára hasonló tette is buzdul.

8449. Kis-Várda. M. A. A késedelmet eddigéig az okozá, hogy a hiányos rajzokat a külföldről jobbakkal akartuk pótolni. S e célunkat még mindaddig nem érhetük el. Talán azok nélkül is boldogulhatunk.

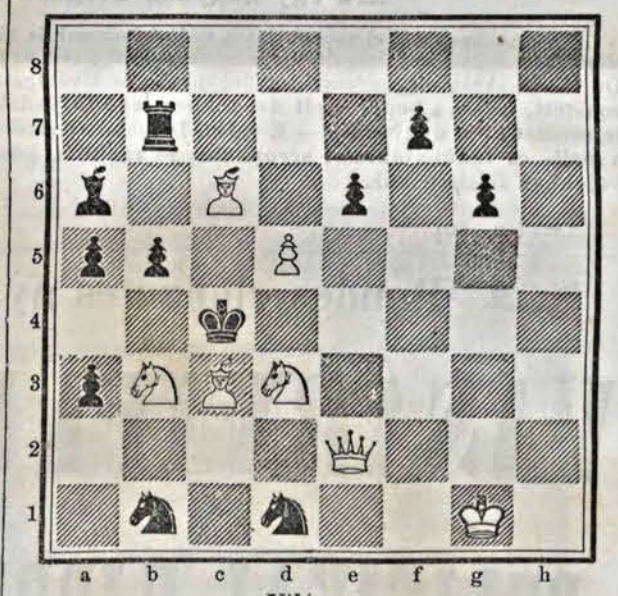
8450. S. Patak. E. J. Minél gyakrabbi találkozást a szokatlan s talán kisszerűnek látszó, de azért igen gyakorlati hatásúnak tapasztalt téren! Oda is okos, józan embereket szeretünk összegyűjteni. Az egyéb téreken úgy is rég nyitva vannak karjaink.

8451. S. Magasi. P. L. lek. B. A. lakása fürdő-utca 3. szám.

SAKKJÁTEK.

353-dik sz. f. — Zagyva Imrétől (Debreczenben).

Sötét.

Világos.

Világos indul, s 3-ik lépésre matot mond.

A 348-dik számú feladvány megfejtése.

(Sahlberg R.-tól, Stockholmban.)

Világos. Sötét. Világos. A) Sötét.
1. Kh8—g8 d6—d5 A) 1. ... a5—a4
2. Hc6—a7 Kc3—d4 2. Ff8—d6 tetsz. sz.
3. Ha7—b7 mat. 3. Fd6—b4 mat.

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fülöp József. — Debreczenben: Z. I. és Z. L. — Harasztiban: Gr. Festetics Benno.

Rövid értesítés. Nagy-Kőrös: M. és N. A feladványt még át nem vizsgálhattuk. Közlebb alkalommal.

TARTALOM.

A „fehérház.” Washingtonban (képpel). — Levél Szemere Miklóshoz. — Egy magyar bujdosó a XVII. századból (vége). — Az erdélyi országos telybolya (képpel). — A főzelekek eltartása (folyt.). — Egy városiár ünnepély a vidéken. — Malomkő-íparunk. — Az ipart érdeklő találmányok. — Egyvelege. — Tárház: Irodalom és művészet. — Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedelem. — Közintézetek, egyletek. — Közlekedés. — Mi újság? — Nemzeti színház. — Szerkesztői mondánivaló. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Felölös szerkesztő Pakh Albert. (Lak. magyar-utca 1. sz.)

HETI-NAPTÁR.

Hónapi- és hetnap	Katholikus és Protestáns napár	Görög-orosz napár	Izraeliták napára	N a p			H o l d		
				hossza	kél	nyug.	hossza	kél	nyug.
Október				Szept. (6)			Tisri		
7 Vasár	G 20 Oliv. ann.	G 19 Justina	23 B 19 Euphr.	28 Abiram	193 56	6 8 5 27	179 35	4 40	4 58
8 Hétfő	Brigitta öz.	Pelagia	26 Janos év.	29	194 55	6 10 5 24	191 59	5 44	5 23
9 Kedd	Dénés, Földes	Földes	27 Kaliszt	30 Roschodes	195 55	6 12 5 22	204 13	6 46	5 52
10 Szerd.	Borg Ferenc	Gedó	28 Kariton	1 Marsesz.	196 54	6 13 5 20	216 18	7 47	6 22
11 Csüt.	Filomilla szüz	Kálmán	29 Cyrillus	2 Abadon	197 54	6 15 5 18	228 15	8 47	6 54
12 Pént.	Miksa pk. vért.	Miksa	30 Gergely pk.	3	198 53	6 16 5 17	240 8	9 44	7 29
13 Szomb.	Kálmán vért.	Édó	1 Október	4 5. Sabb.	199 52	6 17 5 15	251 58	10 39	8 9

Hold változásai. 3. Első negyed kedden, 16-án, 10 óra 40 perczkor este.

Vásárlói száma az osztrák tartományokban, ideértve Magyarországot is, már is 8500.

Több kintutesteknek tulajdonosa. Szállít minden irányban.

A es. kir. orsz. szab. vászon- és asztal-készletek gyári raktára:

Bécs, Kärntnerstrasse Nr. 27, im Eck-Gewölbe.

Tessék mindent elolvasni!

A bel- s külföldön tetemes szállítási végett ismeretes

„KAROLY főherceghez” címzett

FOGL E-féle vászon- s kész fehérneműek

gyári-raktára:

Bécs, Kärntnerstrasse Nr. 27, im Eckgewölbe der Himmelfortgasse,

a t. cz. vidéki közönségnek rendkívüli alkalmat nyújt a legnehezebb gyári készit-

mények, hasonlíthatatlan s a szakértők előtt a bámulásig olcsó árakon bevásárlására.

Levélbeli megkeresésre, a pénzösszeg beküldése, vasúti- vagy postai útánvét

mellet a megrendelt tárgyak bárhová elküldetnek.

Jótállás mellett s legújabbán ismét tetemesen leszállított árakat kaphatók:

Rumburgi vászon férfi-ingek: (a nyakbőség megkötéséig) 1 1/2,

2, 3, 4, 5 ftig a legfinomabbak.

Rumburgi vászon női-ingek: (a nyakbőség megkötéséig) 1 1/2,

2, 3, 4, 5 ftig a legfinomabbak, gazdag himzésel s valódi csipkebetéte-

lekkel 4, 5, 6 ftig.

Női korsekkék finom perkből 1 1/2, 2, 2 1/2, 3, 3 1/2 ftig; batiz-perkből, gazdag

himzésel 4—5 ftig.

Férfi gatyák 1 ft., 1 ft. 50 kr., 2 ft. 50 kr.—3 ftig a legfinomabbak (magyar, német

s francia szabásuak).

30 rőf színes ágynemű 7, 8, 9, 10, 12 ftig a legjobbak.

Nyak-gallérok urak számára, tucztartja 2 1/2, 3 1/2, 4 ftig a legfinomabbak.

1 tucztart czérna férfi-harisnya a legfinomabbak s legjobb minőségűek 4, 5, 6

8 ftig (fehér és színesek).

12 db. vászon zsebkendő 1 ft. 50 kr., 2 ft.; nagybbszerűek 2 ft. 50 kr.; színesek,

valamint fehér czérna batiz-zsebkendő 3 ft. 50 kr., 5, 7, 9 ftig a legfinomabbak.

12 db. törölköző- vagy asztalkendő 5, 6, 7 ft. 50 kr.—9 ftig a legfinomabb damasz.

30 rőf kézi fonalvaszon fehérrített vagy fehérrítetlen kettős ozérnavászon 7 ft.

50 kr., 9 ft. 50 kr., 11, 13, 15, 18 ftig a legszebbek.

40—42 rőf kintű vászon (ágyneműre vagy 12 db. női ingre) 14, 15, 18, 22, 24 ftig

a legszebbek.

50—54 rőf legjobbféle rumburgi vagy hollandi vászon (kézi fonat 1/4 széles)

20, 25, 30, 35, 40, 50, 60 ftig.

Orosz vászon testgyakorlók számára vagy férfi nyári öltönyökre, rófé 25, 30, 35,

40, 50, 60 krig.

Ingek, melyek a testhez nem jól állanak, visszavetnek. 50 forintnyi bevásárlásnál

12 db. asztalkendő ingyen adatik.

A levelek ekép } An die Leinen- und Wäschefabrik Wien, Kärntner-

czimzandók: } strasse Nr. 27, im Eckgewölbe der Himmelfort-

1769 (4—12) gasse, „zum ERZHERZOG KARL.“

A ROB-LAFECTEUR

Francia-, Osztrák-, Oroszország- és Belgiumban egyedül elismert tulajdonságairól kellő felvilágosítást nyújt a minden könyvtárnál és ügynökséknél kapható ily című

riport: „Brochure über die vegetabilische Heilmethode des Dr. Boyveau-Laffeur.“

A Rob-Laffeur, melynek hathatósága csaknem évszázad óta el van ismerve —

vértisztító növényi szörp, mert könnyen emészthető és izlése nézve igen kellemes.

Ezen Rob a bőrbetegségek, valamint általában a megrongált nedvek és vér által előidéz-

ett bajok gyógyítására, minden ország legelső orvosai által a legjobban ajánlatik.

A szárazgyökérből készült hashajtó szörpöt (Syrup Sassa-parilla) stb. messze

fölülmúlja, s egyszersmind helyettesíti a balmajolaját (Lieberthran), az antiscorbuticus

szörpöt, valamint a hamiblagot is (Jod-Kalium).

E vértisztító növényi szörp csak akkor valódi, ha ezen aláírással van ellátva:

„Girardeau de St. Gervais.“ Alaposan és rövid idő alatt minden egyéb merkurialis

anyagok használata nélkül gyógyít újabb és elévült ragályos nyavalyákat.

Kapható PESTEN: Török József gyógyszerész urnál a király-utczában

7. sz. BUDÁN: Bakats L. V. udvari gyógyszerésztárában. TEMESVÁROTT: Pe-

cher J. E. A központi raktár létezik Párisban, dr. Girardeau de St. Gervais-nél,

rué Richer, Nro 12. — Hamisítások ellen óvás tétetik. Minden előforduló esetekben a

szalag elküldendő, melylyel a dugasz borítva van, és melyen az aláírás: Girardeau St.

Gervais találhatik. 1729 (7—12)

Cs. kir. kizár. szabad.

ÉLET-ITAL,

gyógyóerővel bíró hatásos növényanyagokból készített, s jeles orvos urak

által elemeztetve, valamint egyéb hiteles előkelő egyének elismerése sze-

rint, főkép a mostani egészségtelen korszakban ajánlatos: hideglelés,

emésztésihiány, bél- és gyomorgörcs, epeinger, hányás, sőt

a CHOLERA ellen is eredménynyel használtatik.

Ára egy nagyobb üvegnek . . . 80 kr.

Használati utasítás minden üveghez mellékelve van, bizományosaink

névsoraival. NUMVARI WERTHER FRIGYES,

Életital- és sósbornesz-gyárának irodája és főraktára Pesten, országot

26-ik sz., a múzeum áttellenében. 1801 (2—2)

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatott sajtó nyomdájában Pesten 1866 (egyetem-utca 4-ik szám alatt).

Az általánoson jönnek elismert valódi s egészen frissen érkezett

SCHNEEBERGI NÖVÉNY-ALLOP

mell- s tüdőbetegek számára,

továbbá: rekedtség, nátház, ingerköhögés, mellszorongás, elnyálkásodás,

torokgyulladások s nehéz légzés ellen, — mindenkor friss minőségben kapható:

PESTEN: Török József gyógyszerész urnál a király-utczában, — dr. Wagner D.

gyógyszerésznél a váci-uton, — Thalmayer A. és társa, — Oszetszky

F., — Schirk J., — és Gerhardt A. urnaknál.

BUDÁN: Schwarzmeyer J. gyógyszerész urnál.

Aradon: Probst F. J. gy. Karolyfehérvár: Fischer E.

Baján: Klenautz J. gy. Kubinban: Stojánovics.

Brassóban: Gyertyánfy, Fa- Kan-Sz. Miklós: Stoits A.

bick és Jekelius gy. Lugoson: Arnold J.

Battyan: Bignio K. Mediason: Breiner K.

Belgradon: Nicolaovics test. Mosonban: Pranter J. gy.

Beszterczen: Dietrich és Miskolczon: Spuller J.

Fleischer. Mitrovicz: Krestonoshics A.

Bonyhádon: Kramolin J. gy. Mohács: Pyrker Gyula gy.

Brassóban: Fabick Ed. Marosvásárhely: Jeney gy.

Csaktornyan: Káráz A. Munkács: Gröttler L.

Cáuton: Borsay F. gy. Mohács: Kögel D.

Debreczenben: Göll N. gy. Nagyban: Horacek J.

Deesen: Krémer S. Nezsiderben: Fuchs J.

Detán: Braunmüller J. gy. Nyitra: dr. Láng E.

Deveserben: Hoffmann B. Nyiregyháza: Hönisch Ede

Eszéken: Kowolowicz gy. gy. Nagy-Becskerek: Nedel-

Ersekújvár: Conleger Ign. kovics és Haldegger.

Egerben: Wessely gy. Nagy-Károl: Schöberl C.

Eszéken: Thürrer fiai és Nagy-Károl: Komka A. J.

Dessathy gy. Győrött: Brunner F.

Győrött: Brunner F. Gyula: Lukács gy.

Hátszeg: Mátész B. gy. Haezfeld: Hagelschmidt V.

Hátszeg: Mátész B. gy. Haezfeld: Hagelschmidt V.

Hátszeg: Mátész B. gy. Haezfeld: Hagelschmidt V.

Hátszeg: Mátész B. gy. Haezfeld: Hagelschmidt V.

Hátszeg: Mátész B. gy. Haezfeld: Hagelschmidt V.

Hátszeg: Mátész B. gy. Haezfeld: Hagelschmidt V.

Hátszeg: Mátész B. gy. Haezfeld: Hagelschmidt V.

Hátszeg: Mátész B. gy. Haezfeld: Hagelschmidt V.

Hátszeg: Mátész B. gy. Haezfeld: Hagelschmidt V.

Hátszeg: Mátész B. gy. Haezfeld: Hagelschmidt V.

Hátszeg: Mátész B. gy. Haezfeld: Hagelschmidt V.

41-ik szám.

Tizenharmadik évfolyam.

Pest, oktober 14-én 1866.

Előzetési feltételek 1866-dik évre: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. — Fél évre 5 ft. — Csupan Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft. — Csupan Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft.

Hirdetési díjak, a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokat illetően, 1866. január 1-től kezdve: Egy, négyezer hasábot tett sor ára, vagy annak helye egyszeri ígátásnál 10 krba; háromszori vagy többszori ígátásnál csak 7 krba számítatik. — Külföldre nézve kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad Hamburg és Altonában: Haenstein és Vogler. — M. Frankfurthan: Jaeger könyvkereskedése; Bécsben: Oppelik Alajos. — Bélyeg-díj, külön minden ígátás után 30 ujkr.

Hajnik Károly.

(1806—1866.)

Hajnik Károly, kinek halálát nehány héttel ezelőtt jelentettük, hazánk alkotmá-

nyos életének történetében egy közelmere-
résre méltó, nevezetes helyet foglalt el.

Magyarországon, a kifejtett alkotmányos
élet daczára, a nyilvánosság terjesztésére

évek során keresztül igen kevés történt. Az
országgyűlés tárgyalásairól a cenzura nyo-

mása alatt álló hírlapok csak igen rövid és
száraz tudósításokat közölhettek, s a törté-

nelem számára csupán a jegyzőkönyvek és
hiányos följegyzések maradhettek fenn. Hi-

ányzott a főszköz — a gyors-
írás, melynek fontosságáról egy

hires angol író következőleg
nyilatkozik: „Ha mindaz, mit

a gyorsírók a sajtó útján a szó-
nokok ajkairól, a lelkesedéstől

még melegen nyujtanak a kö-
zönségnek, csak egy hétig meg-

szünnék, országunk politikai tör-
ténétében egy üres lap támadna,

a közvéleménynek egyik leghat-
hatóbb rugója hiányoznék, és

csak akkor érne a láthatná be
a nemzet, mily fontos befolyást

gyakorol e művészet nyilvános
életünk összes ügyeire.“

Erdeleyi országgyűlés gyorsírási naplóját. Ele-
inte kevés pártolásban részesülve, csak egye-
dül s csaknem egészen jutalom nélkül vé-
gezze a fázasztó munkát, de egyszerűtete

nem lankadt, fővágya és célja levén, nálunk
is meghonosítani a nyilvánosság terjesztésé-

nek e hatalmas eszközét.

Hosszas és fáradhatlan működésének ér-
demeit a következő vázlatos sorozat eléggé

kitünteti. — Az 1833%-ki pozsonyi ország-
gyűlésen a kerületi ülések Naplójának szer-

kesztője volt.

— Az 1833%-ki pozsonyi ország-
gyűlésen a kerületi ülések Naplójának szer-

kesztője volt.

— Az 1833%-ki pozsonyi ország-
gyűlésen a kerületi ülések Naplójának szer-

kesztője volt.

— Az 1833%-ki pozsonyi ország-
gyűlésen a kerületi ülések Naplójának szer-

kesztője volt.

— Az 1833%-ki pozsonyi ország-
gyűlésen a kerületi ülések Naplójának szer-

kesztője volt.

lyama alatt Hajnik eszközésével s ügyessége
és lelkesége által alapított meg a Főrendi

Napló is, melynek, mint akkor egyedüli ki-
képzett gyorsíró, valóságos szerkesztője volt,

és aránylag csekély díjért a majdnem na-
ponként tartott ülések minden beszédét

leirta és szerkesztette.

Nemsokára azonban fölébredt a részvét
az ügy iránt, s annak fontossága kellő méltá-

nyalásra talált. A felső táblán többek közt
hathatósan fölszóltak a gyorsírási ügyében

gr. Batthyány Lajos, kinek aztán egyideig
Hajnik magántitoknokja is volt.

A főrendi ellenzék a gyorsírási
előmozdítása végett egyetlet is

alapított, s jutalmakat tűzött ki.
A haladó párt József főherceg

nádor után folyvást sürgette
Hajnik országos gyorsíróvá ne-

vezetését. Ugyanezt több megye
is utasításba adta, nevezetesen

Zalában Deák Ferencz tévé azon
indítványt, hogy a gyorsírási,

különösen pedig Hajnik Károly
mint annak honunkban megalapí-
tója, országos pártolás alá

vétessék, s ez indítvány elfogad-
tatván, támogatására az ország

valamennyi megyéi föl lettek

szólítva. Az országos gyorsíró

állomásának elnyerésére csak

ugyan mind József nádor, mind

az akkori udvari főkanzellár,

gróf Majláth Antal, reményt

nyujtottak, — de e hivatal rend-

szeresítése évről évre elhalasz-

tatott.

Hajnikot nemcsak a nyilván-

nosság terjesztése körül szer-

zett érdeme, hanem sokoldalú

ismeretei, bő tapasztalása, vala-

mint finom, mivel modora áta-

lában kedvelt egyéniséggé

tették s az ellenzéki párt össze-

jöveleteiben, s az országgyűlési köröknek

mindig szívesen látott, sőt keresett ven-

dége volt.

Az 1841%-ki erdeleyi országgyűlésre az

országos elnök b. Kemény Ferencz által hi-

vatott meg az Országos Napló szerkesztésére.

Az 1841%-diki magyar országgyűlésen

József nádor egyenes meghagyása folytán

HAJNIK KÁROLY.